

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Л.Ф. РОМАНЕНКО,
д.е.н., професор,
С.С. НЕСТЕРЕНКО,
аспірантка, ВМУРоЛ «Україна»

Основні джерела формування та управління оборотним капіталом в умовах ринкової економіки

У статті запропоновано основні джерела формування оборотного капіталу підприємств України. Сформуовано ключові проблеми у формуванні оборотного капіталу та управлінні ним в умовах ринкової економіки.

В статті предложены основные источники формирования оборотного капитала предприятий Украины. Сформуованы ключевые проблемы в формировании оборотного капитала и управлении им в условиях рыночной экономики.

The basic sources of forming of floating capital of enterprises of Ukraine are offered in the article. Key problems are formed in forming of floating capital and management by him in the conditions of market economy.

Постановка проблеми. В наш час окремими підприємствами у звітній документації замість оборотних коштів використовується термін оборотний капітал. Цей термін походить від англійського поняття circulating capital і в узагальненому значенні містить у собі вартість, що у процесі виробництва повністю переноситься на продукт. До оборотного капіталу відносять витрати на сировину, матеріали, паливо, незавершене виробництво й робочу силу. В економічній теорії «грошовий капітал» розглядається як вартісна форма всього капіталу, а не тільки як певна сума грошей, що направляється в процесі господарсько-підприємницької діяльності на придбання засобів виробництва й предметів праці.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Розглядаючи підходи до формування політики управління оборотним капіталом, варто взяти до уваги, що більшість зарубіжних авторів – Ю. Брігхем, Л. Гаппенскі, В.Д. Хорн, С. Росс, Р. Брейлі, С. Майерс, Д.К. Шим, Д.Г. Сигел розглядають управління оборотним капіталом як політику короткострокового фінансування підприємств (компаній) [1, 3–5, 8].

Мета статті. Виділити основні джерела формування та управління оборотним капіталом.

Виклад основного матеріалу. Паралельне використання понять оборотних коштів і оборотного капіталу не сприяє чіткому розумінню даної економічної категорії. Можна припустити, що це пов'язано з активним використанням закордонних, насамперед англійських, джерел економічної інформації й введенням міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

Капітал як економічна категорія трактується по-різному (рис. 1).

Характерною рисою оборотних коштів є висока швидкість їхнього обігу. Функціональна роль оборотних коштів у процесі виробництва в корені відрізняється від основних коштів. Оборотні кошти забезпечують безперервність процесу виробництва.

Речовинні елементи оборотних коштів (предметів праці) споживаються в кожному виробничому циклі. Вони повністю

Рисунок 1. Капітал як економічна категорія

втрачають свою натуральну форму, тому цілком включаються у вартість готової продукції (робіт, зроблених послуг).

Джерела формування та управління оборотного капіталу значною мірою визначають ефективність їх використання. Встановлення оптимального співвідношення між власними і залученими джерелами, зумовленого специфічними особливостями кругообігу капіталу на тому чи іншому підприємстві, є важливим завданням системи управління.

Зміна підходів до управління капіталом підприємства в умовах трансформації економіки вплинула насамперед на механізм та принципи організації оборотного капіталу на підприємстві, оскільки переважна більшість управлінських рішень носять тимчасовий характер і пов'язані з операційною діяльністю підприємства.

У процесі виробництва та на всіх стадіях обігу постійно виявляється подвійна сутність капіталу, яка визначає його як джерело для створення продуктивного активного капіталу та як причину виникнення зобов'язань підприємства.

Умови, в яких відбувається формування оборотного капіталу, позначаються на структурі джерел фінансування. До того ж вартість джерел фінансування розрізняється за часом, що зумовлено постійними змінами кон'юнктури ринку фінансових ресурсів, необхідних для формування оборотного капіталу підприємства.

У сучасній господарській практиці України кардинально переглянуто відношення капіталу щодо ролі права власності у суспільній системі. Разом із тим недостатньо уваги приді-

лено обґрунтуванню взаємозв'язку оборотного капіталу та джерел його фінансування. Це пояснюється основною метою підприємництва – отримання прибутку на інвестований капітал, задоволення поточних потреб власника, а не розвиток підприємства та розширене відтворення капіталу.

Необхідно розглядати оборотний капітал у взаємозв'язку власних джерел фінансування (підприємницького капіталу) – авансованого капіталу та залучених ресурсів – інвестованого капіталу.

Для започаткування та здійснення підприємницької діяльності необхідно мати достатньо ресурсів, у тому числі оборотного капіталу. Акумуляований підприємством капітал відображається в бухгалтерському балансі у відповідних розділах «пасиву», де вказуються джерела його формування, а в «активах» балансу – майно, тобто напрями його використання.

Мета формування підприємницького капіталу – задоволення господарських потреб. Разом із тим формування оборотного капіталу здійснюється, перш за все, для забезпечення підприємств необхідними оборотними активами, що в процесі кругообігу забезпечують отримання прибутку.

Основними критеріями (принципами) вибору джерел формування оборотного капіталу для забезпечення напрямів діяльності стали:

- принцип добровільності залучення до підприємницької діяльності майна та коштів юридичних осіб і громадян;
- принцип самостійності розподілу чистого прибутку, отриманого за результатами діяльності;

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

– принцип вільного використання валютних коштів, що виручені підприємством від зовнішньоекономічної діяльності;

– принцип незалежного залучення і використання матеріально-технічних, трудових і фінансових ресурсів тощо.

Формування оборотного капіталу підприємств здійснюється з метою задоволення потреб в окремих видах оборотних активів та носить цілеспрямований характер. Орієнтром такої цілеспрямованості виступають економічні стратегії розвитку підприємств.

Потреба в оборотних активах є мотивом формування оборотного капіталу, то саме ці фактори є найбільш вирішальними при прийнятті рішень про вибір джерел фінансування та задоволенні потреби в оборотному капіталі.

Проведене дослідження дозволяє виділити ключові проблеми у формуванні оборотного капіталу:

– визначення необхідного обсягу оборотних активів для забезпечення виконання стратегічних та поточних виробничих завдань;

– врахування циклічної специфіки використання оборотного капіталу при формуванні оборотних активів, їх складу та структури;

– комплексне обґрунтування заходів щодо скорочення виробничих та природних втрат оборотних активів, зокрема через удосконалення виробничих технологій, пошук взаємозамінних матеріально-сировинних компонентів, наукові підходи в організації праці тощо;

– вивчення потреб зовнішнього середовища щодо обсягів та якості створюваної продукції, її конкурентоспроможності, а також відповідності суспільним потребам;

– розробка системи мотивації прискорення чи уповільнення оборотності активів та принципових стратегій поведінки підприємства за умов зміни ринкового середовища;

– вибір оптимальних джерел і стратегій фінансування та кредитування оборотних активів.

З нашої точки зору, джерела формування та управління оборотним капіталом підприємства – це фінансові ресурси підприємства, за рахунок яких вони створюються.

Провідну роль у складі джерел формування призначений відігравати власний оборотний капітал. Він має забезпечувати майнову і оперативну самостійність підприємства, яка є необхідною для рентабельної підприємницької діяльності.

Визначення джерел формування оборотного капіталу є важливою ділянкою роботи фінансиста підприємства.

Недостатність джерел формування оборотного капіталу призводить до недофінансування господарської діяльності та до фінансових ускладнень. Наявність зайвих джерел оборотного капіталу на підприємстві сприяє створенню наднормативних запасів товарно-матеріальних цінностей, відволіканню оборотних активів з господарського обороту, зниженню відповідальності за цільове й раціональне використання як власних, так і позичених активів.

Слід зазначити, що всі джерела формування капіталу підприємства, в тому числі оборотного, можна поділити на дві великі групи – внутрішні та зовнішні (рис. 2).

Виходячи з викладеного вище приходимо до висновку, що за своїм призначенням чистий оборотний капітал і прирівняні до нього кошти є основним джерелом у формуванні оборотного капіталу. Це важливо відзначити ще й тому, що вони визначають рівень самофінансування та фінансової стійкості підприємства.

Управління оборотним капіталом – це встановлення обсягів запасів і витрат у розмірах, які забезпечують безперервність процесу виробництва, оптимізації складу та структури оборотного капіталу і джерел його формування з метою підвищення ефективності його використання та ефективності виробництва загалом.

Встановлення на підприємстві необхідного складу та структури оборотного капіталу, визначення його потреби та джерел формування, а також контролю за зберіганням і

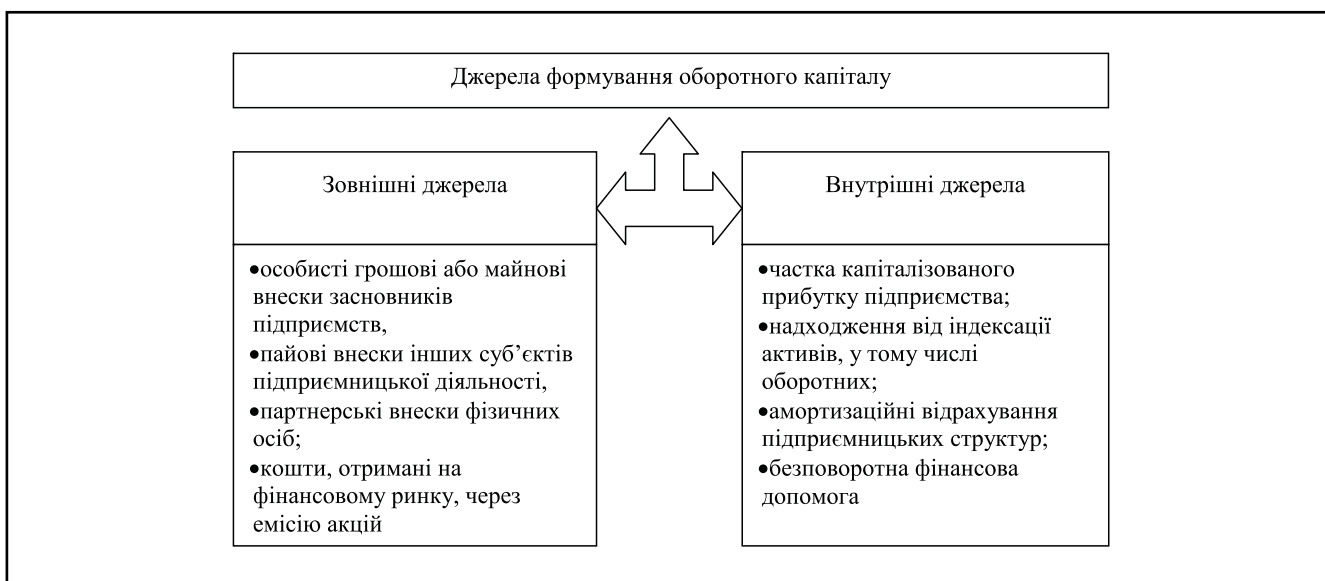
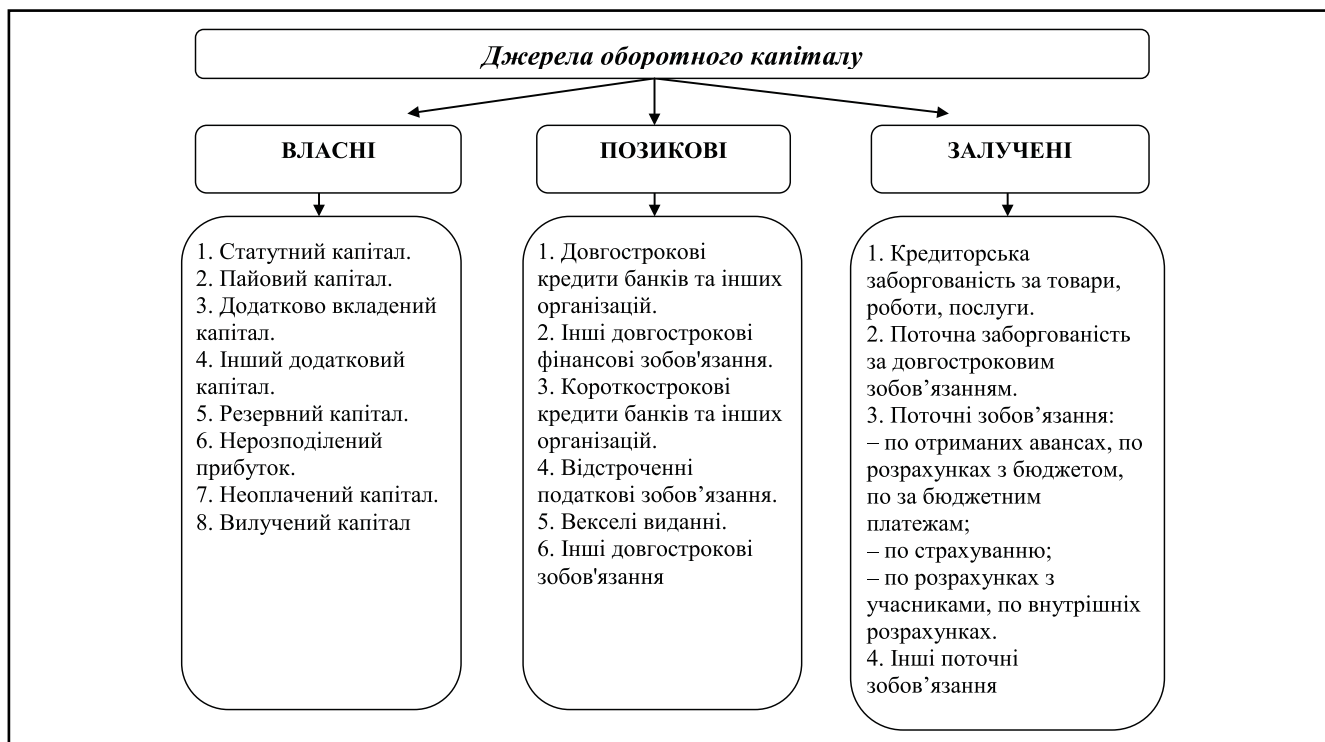

Рисунок 2. Джерела формування оборотного капіталу

Рисунок 3. Склад джерел формування оборотного капіталу

ефективністю його використання називається організацією оборотного капіталу.

Залежно від джерел формування оборотний капітал поділяється на (рис. 3):

- власний;
- позиковий;
- залучений [6].

Першою основною категорією оборотного капіталу є власний капітал. Власний капітал – це капітал підприємств, яким вони покривають мінімальні розміри оборотного капіталу (виробничих запасів і витрат), що буде необхідний для забезпечення нормального, безперервного процесу виробництва та реалізації продукції.

Формувати оборотний капітал лише за рахунок власних джерел нині економічно недоцільно, оскільки це знижує можливості підприємства щодо фінансування власних витрат і збільшує ризик виникнення фінансової нестабільності підприємства.

Слід зауважити, що важливим компонентом системи управління оборотним капіталом на підприємстві є забезпечення формування оптимального його обсягу спрямованого на розвиток підприємства та визначає швидкість його обертання.

Другою основною категорією оборотного капіталу є позиковий капітал – капітал, який отримується підприємствами у вигляді банківських кредитів для створення сезонних запасів матеріальних цінностей та покриття затрат виробництва. Він надається підприємствам на визначений строк, після закінчення якого має бути повернений банку [2].

Кредити банку дають змогу органічно пов'язати всі джерела оборотного капіталу і справляють активний вплив на

раціональне формування запасів сировини, матеріалів, готової продукції та інших видів матеріальних цінностей.

Третьою основною категорією оборотного капіталу є залучений капітал – капітал, що не належить підприємству, однак у силу діючої системи розрахунків знаходяться в його обігу.

До залученого капіталу належать кошти інших кредиторів, які надаються підприємствам у позику під певний (обумовлений) відсоток на термін до одного року з оформленням векселя чи іншого боргового зобов'язання [7].

Джерела формування оборотного капіталу справляють вплив на їх обертання. Особливості різних джерел формування і принципи різного режиму використання власного і залученого оборотного капіталу впливають на ефективність використання оборотного капіталу. Раціональне формування названих джерел оборотного капіталу має значний вплив на процес виробництва, на фінансові результати і фінансовий стан підприємства, сприяє досягненню мети з мінімально необхідним за даних умов оборотним капіталом [3].

Фактична наявність власних та прирівнюваних до них джерел формування оборотного капіталу визначається за балансом річного звіту підприємства як різниця між підсумком першого розділу пасиву балансу та підсумком першого розділу активу балансу [4].

Таким чином, сьогодні відсутні стимули для досягнення економії суспільної праці. Перш за все це відбувається через диктат виробника в області ціноутворення при відсутності внутрішньої конкуренції. Оскільки кожен господарюючий суб'єкт самостійно встановлює розмір оплати праці та рівень прибутку в ціні своєї продукції, які він намагається збільшити за рахунок споживача. В таких умовах потрібно створювати нову систему ці-

ноутворення, де в певній мірі держава через систему законодавчих актів реалізує свою контрольну функцію. Очевидно, що це не означає повороту до державного ціноутворення.

Висновки

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок, що склад та структура джерел формування та управління оборотним капіталом не є постійною величиною. Вони залежать від стану економіки підприємств, особливостей формування запасів і затрат і можуть змінюватися з часом. Однак збільшення частки власного капіталу та зменшення частки кредитів банку в джерелах формування оборотного капіталу підвищує ефективність їх використання та рівень рентабельності підприємства. Тому встановлення економічно обґрунтованого співвідношення між власними та позиковими джерелами формування оборотного капіталу є однією з найважливіших умов підвищення ефективності їх використання та рентабельності підприємства.

Література

1. Бригхем Ю., Гапески Л. Финансовый менеджмент: Полный курс: в 2-х т. / Пер. с англ. Под ред. В.В. Ковалева. – СПб.: Экономическая школа, 2008. – Т. 1. – 497 с.

2. Горюхов Д.А., Малахов В.Я. Сучасні проблеми управління капіталом підприємства // Матеріали першої міжвуз. конф. «Проблеми активізації регіональної інвестиційної політики в сучасних умовах». – Т. 1. – Дніпропетровськ: ДДФЕІ, 2000. – С. 389–391.

3. Демьяненко Н.Я., Сафонов А.А. К вопросу об экономической сущности оборотных средств // Деньги и кредит. – 1989. – №1. – С. 39–43.

4. Денисенко Т.А. О сущности оборотных средств // Деньги и кредит. – 1984, №4. – С. 30–31.

5. Доронина М.С., Авраменко Е.В. Управление капиталом. Финансовый аспект: Учебн. пособие. – Харьков: РИО ХГЭУ, 2009. – 116 с.

6. Доронина М.С., Горюхов Д.А. Відтворення трудових ресурсів підприємства в системі обігового капіталу // Сучасні проблеми розвитку виробництва: Матеріали 4-тої конф. молодих економістів. – Харків: Модель Всесвіту. – 2007. – С. 114–116.

7. Доронина М.С., Горюхов Д.А. Комплекс технологій управління рухом оборотного капіталу // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. – 2008. – Вип. 195: В 4 т., Т. 1. – С. 54–61.

8. Чернявская В.Т. Вопросы совершенствования управления оборотными средствами // Финансы СССР. – 1985. – №5. – С. 47–50.

9. Шим Дж. К., Сигел Дж. Г. Основы коммерческого бюджетирования: Пер. с англ. – СПб.: Пергамент, 1998. – 456 с.

I.O. ГЕЕЦЬ,

к.е.н., ст. викладач, Національний авіаційний університет

Сучасні проблеми та економічні аспекти розвитку світового ринку авіабудування

Світова авіабудівна промисловість у процесі глобалізації знаходиться на стадії динамічного розвитку та характеризується появою нових конкуруючих підприємницьких структур, які на світовому ринку представлені такими компаніями, як Boeing, Airbus, Embraer, Bombardier, ATR, CASA, Saab, «Объединенная авиастроительная корпорация» (РФ).

Мировая авиастроительная промышленность в процессе глобализации находится на стадии динамического развития и характеризуется появлением новых конкурирующих предпринимательских структур, которые на мировом рынке представлены такими компаниями, как Boeing, Airbus, Embraer, Bombardier, ATR, CASA, Объединенная авиастроительная корпорация (РФ).

World Aircraft Industry in the process of globalization is at the stage of dynamic development and is characterized by the emergence of new competing businesses that are in the world market represented by companies such as Boeing, Airbus, Embraer, Bombardier, ATR, CASA, Saab, United Aircraft Corporation (Russia).

Постановка проблеми. Забезпечення конкурентоспроможності економіки країни на світовому ринку залежить на-

самперед від розвитку глобальних, високотехнологічних галузей. Саме вони є ареною боротьби підприємств різних країн, де конкуренція ведеться засобами, що істотно впливають на економічне процвітання країн. Авіабудівна промисловість України може відіграти роль ключового фактора підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Нині авіаринок є досить насиченим, конкуренція на ньому йде не між окремими компаніями, а між авіаційними державами. На сьогодні у структурі експорту України частка продукції літакобудування є незначною, що свідчить про низький рівень конкурентоспроможності галузі в цілому. Наша країна володіє відносно дешевою висококваліфікованою робочою силою; наявністю унікальних передових технологій, які спираються на розвинутий науковий та високий інтелектуальний потенціал виробничого персоналу авіаційної галузі. Проте Україна має найменші обсяги виробництва літаків.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема аналізу діяльності авіабудівних підприємств України та світу.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідження методологічних основ та практичних аспектів розвитку авіаційної промисловості здійснювали відомі укра-